

սումնասիրութիւններով՝ ներկայ սերունդին կը փոխանցէր Մխիթարի ստեղծած եւ Մխիթարեան կաճառի մեծամեծ աստուածաբաններու ճիղերով՝ արդիւնաւորուած աստուածաբանական վերածնունդի հուրը:

Այս բոլորը լրումն է եւ պսակումը Մխիթար Աբրահօր աստուածաբանական դպրոցին, զոր ինք ծրագրեց, հիմնեց, կաղմակերպեց, եւ իրը նուիրական աւանդ մը թողուց իր աշակերտներուն:

Մատթէի մեկնութիւնը այս աստուածաբանական մեծ վերածնունդին հիմնաքարն է, ու այդտեղ է անոր բուն արժանիքը, անմահութեան անեղծ դրաւականը:

Կը համարիմ՝ թէ աստուածաբանական ճիւղը գլխաւոր եւ էական տարրն եղած ըլլայ Մխիթար Աբբահօր ստեղծած վերածունդին, եւ ատոր մէջ կ'ուղեմ նշմարել անմահ Սեբաստացիին մեծութեան խորհրդանիշը:

Հ. ՆԵՐՍԻՍ ՏԵՐ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ

ՄԻՒԹԱՐ ԱԲԲԱՅԻ

ԱՎԱՏԹԵՔԻ Ա.ԻՆԵՏՍԱՐԱՆԻՆ ՄԵԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Մատենադրութեան մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ Յովհաննէս Ոսկե-
բերանի Մեկնութիւնն Մատթէի Աւետարանին: Մեկնութիւնս, որ թարգման-
ուած էր յոյն բնագրէ Եւ դարու առաջին կէսին Ա. Մաշտոցի աշակերտներէն
սքանչելի արուեստով եւ դասական հայերէնով, իր ընդարձակութեան պատ-
ճառաւ ծանրալուր համարուեցաւ հեղդ գարերուն: Գոնէ մասամբ մը մատ-
չելի ընելու համար այդ հիանալի Մեկնութիւնը իր ժամանակի գրասէրներուն՝
Ներսէս Շնորհալի ձեռնարկած էր կազմել անոր համառօտութիւնը, բայց չէր
կրցած ի գլուխ հանել ամբողջութեամբ: Թէպէտ կիսաւարտ, բայց եւ այնպէս
գտած էր աշխատութիւնս ժամանակակիցներու հաճութիւնը: ԺԴ. դարու
առաջին քառորդին փափադ յայտնուած էր ունենալ այս Համառօտութիւնը
լրացուած: Եւ Յովհաննէս Երզնկացի, ապա կոչուած Ծործորեցի, ընդառաջ
գալով այս փափագին, կ'ամբողջացնէ գործը յաջողութեամբ (1317): Մինչեւ
դժ. դար այս միակ աշխատութիւնն էր, որ կը գոհացնէր Մատթէի Աւետա-
րանին Մեկնութեան կարօտ ընթերցասէրները. այն եղած էր հայ դպրոցասէր-
բանին կամ առաջ աշխատութիւնն էր, որ թէեւ ողջունուեցաւ դարուն դպրոցականներէն,
տալ անոր լուծմունքը, որ թէեւ ողջունուեցաւ դարուն դպրոցականներէն շահը:
բայց ինդրական կը մնայ, թէ մեծ եղած ըլլայ ընթերցողներուն շահը:

կան իրաց եւ մեկնողական գրականութեան հմուտ եւ խորիմաց մատենագիր-ներ ծաղկեցան։ Թողլով հիները կը յիշեմ Նիկողայոս Լիւրացի († 1341), Ալ-Փոնս Տոստանոս († 1455), Թոմաս դէ Վիոյ Կայետան (ՃԶ. դար), Մեծն Կոռնելիոս ա Լապիդէ (van den Steen, † 1637), Յովհ. Մալլոնաս, Յակոբ Տերինոս, Ստեփանոս Մենոքիոս († 1656), Աւգոստինոս Կալմետ († 1757) եւ ուրիշներ, որոնք դրազած են նաև Մատթէի Մեկնութեամբ։

կ. Պոլիս, ուր Յովհաննէս Կոլոտ պատրիարք վերջ տուած ներքին երկառապահութեանց՝ ստեղծած էր իր շուրջը դրամէրներու շրջանակի մը: Արեւելքի եւ Արեւմուտքի մէջ միջասահման էր Թուրքիոյ մայրաքաղաքը: Այս հանգամանքը կը յորդորէր, որ, պահելով հանդերձ Արեւելքի հետ սերտ կապ, աղերս ստեղծուէր նաեւ Արեւմուտքի հետ, ուսկից կը ճառապայիտէր զիտութեան արեւը, որմէ հարկ էր ջերմանալ: Վաղուց կորսնցուցած էին ներոյժը այն ազգիւրները, որոնք կ'ոռոգէին երբեմն հայ միտքը, կ'ակնարկեմ յունարքնէն եւ ասորերէննէ կատարուած թարգմանութիւնները, ամէնն ալ Դ-Զ. գարերու հեղինակութիւններ, թարգմանուած Ե-Ժ. գարերուն, յաճախ անձիշդ. եւ դժուարընկալ լեզուով, որոնք բովանդակութեամբ անմարսելի, զուր տեղ կը բռնազրօսէին ուսումնատենէ պատանիներու միտքը, ի վերջոյ սնավաստակ թողլով ամէն աշխատանք: Յովհաննէս Կոլոտ ուղեց դարման տանիլ այս դրութեան մատչելի դարձնելով արեւմտեան անուանի աստուածաբաններու հեղինակութիւնները հայերէն թարգմանութեամբ: Առ այս գործակից եղաւ իրեն խարբերդցի Ղուկաս Արքահամեան, որ հմուտ արեւմտեան լեզուաց, յատկապէս լատիներէնի եւ խոալերէնի, թարգմանեց ստուար հատորներ, անոնց թուին մէջ նաեւ կուռնելիս ա Լավիտէի Մեկնութիւնները*:

* Պարտք կը գգանք հոս դիտել տալու որ Կոլոտեան գրական շարժումը, ո՛չ միայն չունեցաւ Միթթարի ստեղծած շարժման ծաւալը, կենսունակութիւնն ու տեւականութիւնը, այլ ժամանակով ալ յետնազայն է:

Որքան ո՞ր գնահատելի ըլլայ Յարդելի Յօդուածազրին մէջ, Միսիթար Սերաստացին՝ ԺԲ գարու արշալոյսին ստեղծած մտաւորական շարժումէն դուրս ալ՝ ազգին մէջ արժէքներ մատնանշելու նախանձախինդրութիւնը, բայց անչուշտ իրականութեան յարգանքով ըլլայու է այդ :

Կոլուս անձնապէս գրական կարեւոր հեղինակութիւն մը թողած չէ, ինչպէս կը խստու-
վանի իր կենսագիրը Բ. Կիւէէսէրեան իր հանրածանօթ ուսումնասիրութեան մէջ, Կոլուս,
Վիեննա 1904, Ազգ. Մանդ. ԽԶ, Էջ 42:

Իսկ կողոտեան թարգմանչական շարժումը, լատիներէն ու իտալերէն կաթողիկէ հեղինակութիւններու, որոնց մեկնասը միայն եղաւ Կողոս, թէեւ զնահատանքի, նոյնիսկ հիացման արժանի է իրը լայնախոն մտայնութեան գործ, չունեցաւ սակայն աչքառու պղեցու ազգին մտաւորական կեանքին վրայ. չէր աւ կրնար ունենալ, զի այդ թարգմանութիւնները առհասարակ անտիպ մնացին: Այդ ձեռնարկին արձագանդը Սկիւտարի պարանոցին անձուկ սահմաններէն անդին չանցաւ: Շարժումն աւ, Կողոսի երեւելի աշակերտ՝ Յակով Նալեանով վերջապահ:

Հուսկ թարգմանուած երկասիբութիւններն ալ, Դուկաս վրդ. Արդահամեանի միջոցու, առաւելապէս աստուածաբաննական, մեկնողական ու փիլիսոփայական երկեր էին: Իսկ կատարուած թարգմանութիւններուն թիւը չուրջ տասնեակ մը:

Մէնչ կ. Պոլիս արեւմտեան ականաւոր հեղինակութիւնները թարգմանարար հրապարակ կը հանուէին, Արեւմուտք, Վենետիկի քով Ս. Ղազար կղզեակի վրայ Մսիթար Սեբաստացի իր Միարանութիւնը հիմնած՝ հետական լուսութան և արեւմտեանց ծաղմուտ էր լատին եւ իտալական լեզուներուն հմտանալ եւ արեւմտեանց կեցուցած դրականութեամբ ճոխացնել իր մտքի պաշարը։ Արդէն 1718ին կը կեցուցած դրականութեամբ ճոխացնելու ինքնուրոյն աշխատանքներու, եւ զգարան ինքզինքը պատրաստ ճենարկելու ինքնուրոյն աշխատանքներու, եւ սկզբ կ'ընէ յօրինելու ընդարձակ յատակադիմքի վրայ՝ Մատթէի Աւետարանին Մեկնութիւնը։

Մինչդեռ Միխիթարյան ձեռնարկած գրական շարժումը իրական ազգային շարժում եղաւ։ Մինչդեռ միհայն երկասիրութիւններուն մեծ մասը, ինքնազբութիւններ, լոյս տեսաւ։ Անոնք ո'չ միհայն քանակով ծաւալուն եղան, այլ նաեւ որակով ու զանազանութեամբ։ Աստուածաբանական, քանակով ծաւալուն եղան, այլ նաեւ որակով ու զանազանութեամբ։ Հայկական փիլիսոփայական ու կրօնական բնոյթ կրող երկերու կողքին՝ Հայերէն լեզուն, Հայկական բառապատճենը մշակող գործեր մամուլէն ելան։ Հանդէս Ամսօրեայ-ի Յորբելինական բառապատճենը մշակող գործեր մամուլէն ելան։ Հանդէս Ամսօրեայ-ի Յորբելինական Տօնագիրք, 1949, էջ 398-413, չորրեցերորդ համար, պատճեն 22-ը Հեղինակութիւն են, 14-ը վեմեկենասութենէն ելած։ Պառուցանութիւն։

բահաստարակութիւն, եւ երկուքը թարգմանուի ըստ պատմական մասին կանուխ է քան կոլուտինը: 1700ին թակ ժամանակով՝ Միխիթարյաց շարժումը միշտ աւելի կանուխ է քան կոլուտինը: 1715ին ականա անցոյ մէջ: Հաղիւ թէ Վենետիկի անցաւ, ուր հայտառ տպարան գոյութիւն ական ան կ. Պոլսոյ մէջ: Հաղիւ թէ անձնական չեղինակութիւնները հրատարակել: Կոլուտ դեռ ունէր, 1715ին արդէն սկսու իր անձնական չեղինակութիւնները հրատարակել: Կոլուտ դեռ նոր Պատրիարք կ'ընտրուէր Պոլսոյ մէջ: Կը բաւէ Միխիթարի մամուլին լոյս տեսած եր նոր Պատրիարք կ'ընտրուէր ակնարկ մը ձգել, նշարելու համար այն մէծ խստիրը կերուն յաջորդական թուականներուն ակնարկ մը ձգել, նշարելու համար այն մէծ խստիրը կ'անցնի իր գործոցին եւ Սկիւտարի գործանոցին միջնեւ: Կոլուտ ինքը չխոստովանեցա՞ւ որ կ'անցնի իր գործոցին անզամ ճեռքը ինկաւ Միխիթար Աբբահօր հրատարակած Մատթէի Աւելացյաւ, երբ առաջին անզամ ճեռքը ինկաւ Միխիթար Աբբահօր հրատարակած Մատթէի Աւելացյաւ, երբ կ'ըսէր թէ մի միայն այդ գիրքը կը խաւարեցնէր իր մշակած տարանին Մհկնութիւնը, երբ կ'ըսէր թէ մի միայն այդ գիրքը կը խաւարեցնէր իր մշակած:

Այս հաշուով Ա.-Ժ գլուխները (տպ. 1-204) դրուած են 1719/20ին եւ մնացեալը (տպ. էջ 205-1012) 1736-1737 տարիներուն։ Այսպիսի լուրջ աշխատութեան մը այս արագ ընթացքը կը շարժէ իրաւամբ մեր սքանչանքը։
Գործը լուս տեսաւ աւսակի կոռապողը. *

ո՞ծը լոյս տեսաւ ալապիսի խռովութեալ :

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ
ՍՐԲՈՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ
ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՈՐ ՀԱՏ ՄԱՏԹԵՈՍԻ
ԱՐԱՐԵՑԵԱԼ ԵՒ ՇԱՐԱԴՐԵՑԵԱԼ
Ի ՄԽԻԹԱՐԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏՔ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻՈՅ
ԱԲԲԱՀԱՅՅ ԿՈՉԵՑԵԼՈՅ :
ՀԱՏ ՄՏԱՅ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՅ ՀԱՐՑՆ ՍՐԲՈ
ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ :
ԵՒ ՄԵԾԱՄԵԾԱՅ ՄԵԿՆԶԱՅ ՍՐԲՈՅ ԳՐՈՅ :
ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՍՍԻՐՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՅՆՈՅ ՏՊԱԳՐԵՅ
Ի ՅՈԳՈՒՏ ՄԱՆԿԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ :
Այրապետուք-եան Տեառն Աբրահամու Հայոց Կաքո
Ցամի Տեառն. 1737. Սեպտեմբերի. 18.

Ի ՎԵՆԵՏԻԿԻ .
Ի Տպարանի Անտօնի Պոռքօլի :
Հրամանաւ Մեծաւորաց

Մեծութիւն $25 \times 16,5$ չմ. էջը [Ժ] + 1012, երկախւ, միջին մանրագիր, այժմեան Borges դրույ, խնամեալ տասնութեամբ:

Հասորս, թէ՛ իբրեւ ինքնուրոյն հեղինակութիւն, թէ՛ իբրեւ բացայայտ Մեկնութիւն Մատթէի եւ թէ՛ իբրեւ հոյակապ աշխատանք տպագրական արուեստի մէջ, պէտք է խոր տպաւրութիւն գործած ըլլայ ժամանակակիցներու վրայ, որոնք երկար ժամանակէ ի վեր չէլին տեսած նման երկասիրութիւն մը հայ իրականութեան մէջ։ «Կ'աւանդեն, կը զրէ ձ. Գ. Զարբհանելեան, թէ Կոստանդնուպոլսոյ Յովհաննէս Կոլոս պատրիարքը, որ ուսումնասիրութեամբը շատ ստակ ծախսեց զրոց տպագրութեան համար, Մատթէի Մեկնութեան զիրքը տեսած ատեն՝ այս խօսքերը զրուցած ըլլայ. Քսանըհինդ քսակ դրամ վատնեցի զրոց համար, բայց Մատթէի Մեկնութեան երեւնալուն՝ անոնք ամէնքը պարապ եւ անօդուտ երեւան¹»:

Միմիթար գիտած է երկասիրութեանս մէջ տալ հայ Եկեղեցականներու Մատթէի Աւետարանին պարզիմաց Մեկնութիւնը, ոչ միայն մէն մի պարբերութեան իմաստը գիւրիմանալի ընել, այլ եւ լուծել զանազան հարցեր, որոնք ծաղած են եւ կամ կարող են ծաղի անոնց շուրջին: Իր ծրագիրը գե-

* Հասորին չքեղ ճակատին համար տե՛ս զեղութիւնը 1950, էջ 7-8: -- Խմբ:

¹ Պատմութիւն հայերէն դպրութեան. Յ. Վ Կնեստրի 1905, էջ 323:

զեցիկ բազմատրած է Յառաջարանին մէջ, դոր կ'ուղեմ համառօտիւ նկատութեան առնել:

յաջորդ տուենարան համար կազմված է Արքայի կողմէ առաջարկ ուղարկել բացայաց-
գ. Նկատի առնելով Աւետարանադրին յատուկ ոճը, առաւել բացայաց-
գ. Նկատի առնելով Աւետարանադրին յատուկ ոճը, առաւել բացայաց-

տութեան համար հասսաւած՝ բոլոր հայութեան մասին կազմակերպութեան կողմէն առաջարկ է առաջակացնել Ա. Հարց տեսութիւն-

Դ. Աչքի առաջնութեցած է մէն սր բարեկալ և ու ներագոյն Մեկնիչներու բացատրութիւնները (էջ 6) :

Ե. Արքած է աւելաբանութենք եւ պատճենական մասնակիութեան նիւթին պահապօտախօս, առանց սակայն զոհելու համառօտախօսութեան նիւթին պահապօտախօս, առանց սակայն զոհելու համառօտախօսութեան նիւթին պահապօտախօս՝ թէ ուրեք

Հանջած մեկին լուսաբանութիւնը : «Խէպէտ զ-ը մատենիս, բայց սառուրեք փոքր ինչ երկարեցիալք իցեն մեկնաբանութիւնք մատենիս, բայց սառուրեք այսքան ուղիք հանդերձ մտադրութեամբ եւ աննախանձ հոգւով քընկայն եթէ այսքան ուղիք հանդերձ մտադրութեամբ եւ աննախանձ հոգւով քընկայն, ոչ դատանին ի նոսս՝ որպէս կարծեմ, աւելորդ երկարութիւնք բանից» նեսցին, «ոչ դատանին ի նոսս՝ որպէս կարծեմ, աւելորդ երկարութիւնք բանից» (Եթ Բ-9) :

Ելեւննելու եւ դաստիարակութեան մէջ
Մխիթար կը հանդիսանայ Մեկնութեանս ահշ
1. Մեկնիչ,

2. Ուսուցիչ,
3. Բարոյակոս,

4. Գաստիարակ :
Իրբեւ Մեկնիչ նկատի ունի ընարանը Հայերէն հին թարգմանութեամբ
առաջ առաջ ունադիրը՝ կը դիմէ ձեռագրական համեմատութեան

ուր անձիշդ կը տեսնէ բարեւու և մէն մի բառ կ'են
կը ճշդէ յոյն բնագրի հիման վրայ : Մեկնութեան կարօտ մէն մի բառ կ'են
կը ճշդէ յոյն բնագրի հիման վրայ : Մեկնութեան կարօտ մէն մի բառ կ'են

Իրրեւ Ուսուցիցն առաջնական է կը լուծէ իր մտքի կորովով տութեանց . Հարցեր, որոնք կը ներկայանան, կը լուծէ իր մտքի կորովով գետեողութեամբ Ս. Հարց եւ Եկեղեցական Վարդապետաց տեսութիւններ ըստ հարցութեամբ մէջ, Համարձակախօս եր ըստն : Միիթար ճշգրիտ է իր արտայայտութեանց մէջ, Համարձակախօս իր պահ: Միիթար ճշգրիտ է Հրամանակարգ վարդապետութիւն, խոհական իր վեհականութեանց մէջ, կը ջատազովէ իր տեսութիւնները ապացոյցներով ճարանութեանց մէջ, կը ջատազովէ իր տեսութիւնները ապացոյցներով վկայութիւններով, առանց միջամուխ ըլլալու ժամանակակից վէճերու մէջ

առանց թշնամանելու իր անանուն ընդդիմադիրները, միաժամանակ գիմագրաւ ամէն դիմադրածութեան։ Կը գրէ Միխթար. «Պարտաւորի բացատրողն զմիս բանից սուրբ Գրոց առազդել ընթերցողացն նաեւ զձչմարտութենէ կաթուղիկէ հաւատոյ ի վերայ այնց բնաբանից՝ զորս այլով կերպիւ մեկնեալ[ք] են, եւ կամ մեկնել նկրտին հակառակորդքն. որպէս զի այնու ոչ միայն ըդպարսու իւր վճարիցէ, այլ նաեւ ջատագովելովն զձչմարտութիւն՝ զվարդապետական պաշտօնն իւր փառաւոր առնիցէ, ոչ զանգիտելով յայսմանէ՝ թէ այնու զանձն իւր ենթ բազմազանից եպերանաց հակառակորդաց դնէ։ Վասն զի որպէս նոքա որք որոնեն զիփառս եւ զհամբաւս՝ հարկաւորին ի մոռացումն արկանել զձչմարտութիւն, նոյնպէս եւ նոքա, որք ջատագովեն զձչմարտութիւն, հարկաւորին ի մոռացումն արկանել զիփառս՝ եւ զհամբաւս իւրեանց» (Էջ Զ-ի)։

Արդարեւ ոսկի տառելով դրօչելու արժանի խօսքեր :

Իբրեւ բարոյախօս կը ներչնչէ իր ընթերցողներուն տւետարանական պատուէրներու եւ խրատներու համաձայն վերանորոգութիւն քրիստոնէական կենցաղավարութեան։ Այս մասին մասնաւոր ուշադրութիւն դարձուցած է Մխիթար, համարելով զայն Մեկնութեան գլխաւոր նպատակներէն մէկը. կը գրէ. «Այսոքիկ բանք խրատականք եւ առազդեցմունք հողեկանք պատշաճեալք առ բնաբանսն՝ որք ուրեք ուրեք եղան ի մէնջ յետ մեկնելոյ զմիսս բնաբանին, ո՛չ պարտին ասիլ երկարացուցիչք մեկնաբանութեան. վասն զի մինն ի բաղմաց պարտաւորութեանց բացատրողին զմիսս սուրբ Գրոց՝ է այս, զի ուրեք ուրեք՝ ըստ պահանջման տեղույն ի ձեռն հողեկան խրատուց առազդեցէ ընթերցողացն զմեկնութիւնս սուրբ Գրոց. որպէս զի այնու զարթնուցուն առ ի վերաքաղել ի բանից սուրբ Գրոց զօդտակար պատուզ առ կեցութիւնս հողեւոց իւրեանց. եւ լինիցին ոչ միայն լսօղք եւ կամ ճանաչողք բանիցն, այլ եւ առնօղք» (էջ Զ)։

Իրենեւ դաստիարակ հայլորէն կը խրատէ, կը սրտապնդէ բարւոյն նկըր-
տելու եւ չարէն փախչելու:

Այս չորեքպատճիկ պաշտօններուն մէջ կը վիալի իր անձը ինչպէս իմաստաբէր, առատամիտ, հեղահամբուր, հոգեսէր եւ հոգեկիր:

Միմիթար առանց տարակուսի ունեցած է ձեռքի տակ զբաւոր աղբիւր-ներ : Այս մասին թէեւ հաշիւ չէ տուած իր Մեկնութեան մէջ, բայց երկիցս յիշած է, թէ հետեւած է «մէծամեծաց Մեկնչաց պրոց Գրոց» (Ճակատ եւ Եւ Յառաջաբան, էջ Ե) : Մենք կրնանք այդ «մէծամեծ Մեկնչաց» անունները տալ : Գլխաւոր առաջնորդն եղած է CORNELIUS C. A LAPIDE, *Commentarius in quatuor Evangelia*. I. Antverpiae 1639 (տպուած նաեւ Հռոմ 1639, եւ Անտվերպիս 1696ին) . Հմմտ . ի մէջ այլոց Միմիթար, Ժ . 42, էջ 236-37 եւ A LAPIDE, էջ 240 : Երկրորդաբար JACOBI TIRINI, *Commentarius in S. Scripturam*, II. Venetiis 1715, p. 85-119 (Հմմտ . Միմիթար, Ժ . 4, էջ 208 եւ Տիրինոս, էջ 96) . Եւ AUGUSTINUS CALMET, *Commentarium literale in omnes ac singulas tum Veteris cum Novi Testamenti libros*, e galico in latinam sermonem translatum. t. VII, Venetiis 1732, p. 12-269 (Հմմտ . Բ . 1 եւ շար . բնաբանին Մեկնութիւնը եւ Calmet, p. 54-59 . Իգ . 35, էջ 609-610 եւ Calm. p. 224-25 եւ այլն) :

Միմիթար կ'երեւցնէ հոս իր ինքնուրիյամ ուշ, և առաջ ամ-
կան արտայայտութիւնը, որ ընտանի է, ինքնայտառուկ շեշտը որ բարեհամ-
կան է: Կը զիջանի երբեմն նաեւ խօսիլ բառախաղով: Օրինակ կրնայ ծառայել
բոյր է: Կը զիջանի երբեմն նաեւ խօսիլ բառախաղով: Օրինակ կրնայ ծառայել
ասոր հատուածս: «Ճշմարիտ համբերութիւնն որ է մինչեւ ի մահ՝ համարերէ
մեզ զպսակն կենաց: ուստի որ համբերէ նմին եւ համբերութիւնն զպսակն
կեզ զպսակն կենաց: Դարձեալ՝ որ վշտաց եւ նեղութեանց համբերէ, այնու իսկ
կենաց համարերէ: Դարձեալ՝ որ վշտաց եւ նեղութեանց համբերէ, այնու իսկ
զամենայն զործս բարեաց իւրոց ի համ բերէ: Քանզի առանց առաքինութեան
զամենայն զործս բարեաց իւրոց ի համ բերէ: Քանզի առանց առաքինութեան
համբերութեան, անհամանան ամենայն զործք առաքինականք» (Էջ 223):

ՄԵԿԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ իր բազմակողմանը բարեւ կարդացուիլ օդաս-
ժէքը բոլոր ժամանակներու համար. նաև այսօր կրնայ կարդացուիլ պատ-
ւետութեամբ, մասնաւորապէս կարող է նպաստամատոյց ըլլաւ քարողիչ վար-
դապետի մը հեշտորէն պատրաստուելու իր կիրակնօրեայ քարողներու, ինչ-
պապետի մը հեշտորէն պատրաստուելու ինձ մէկը, որ փորձով զգացած էր այս ընթերցման օ-
պէս խոստովանեցաւ ինձ մէկը, որ փորձով զգացած էր այս ընթերցման օ-
պուտները :

Զի կրնար ժխոռութել, թէ չայ դրւ և Սեկնոռթիւն մը, եւ չտուաւ անկէ վերջն նման բաղմակողմանի տեսութեամբ աւ 5 ԱՄ ԱՄ

Վ հենիք, Մարտ 1949

* Մեծարգոյ լազմահմուտ հեղինակը երք կը գրէ թէ «Հայ գրականութիւնը...» 1736է
վերջն ալ չտուաւ նման լազմակողմանի Մեկնուրիւն մը, անշուշտ կը սահմանէ իր խօսքը
Աւետարաններուն Մեկնութեան: Զի Ս. Ղազարու Միսիթարեան մամուլը հանած է այնու-
հետեւ երկեր մեկնողական, որոնք կը հաւասարին եւ նոյնիսկ կը գերազանցեն ինչ ինչ տե-
սաւեւ երկեր մեկնողական, որոնք կը զամբանի Մամուսաց Մեկնուրիւնը, 1815-23, հա-
սակէտով՝ Մատթէի Մեկնութեւնը: Զամբանի Սապլուսաց Մեկնուրիւնը, 1806-1812, հա. ա-գ
ա-ժ, էջ 6405. և Աւետիքեանի Պօղոսի Թղթոց Մեկնուրիւնը, տպ. 1806-1812, հա. ա-գ
էջ 2723: Երկեր՝ որոնց մէջ Միսիթարի ծրագիրը ձեռնհասորէն Կ'իրականացնէին այս զոր-
մեծ Միսիթարեանները: - Ծնիք. Խմբ.